

SPROGMUSEET

Redaktør: Ole Stig Andersen

Brünos to små tyskagtige prikker

 Af [Ole Stig Andersen](#) 9. juli 2009 • I kategorien [Alfabet](#), [Stavning](#), [Underholdning](#) •

... frisk, fræk, forførende, farlig ...

Den engelske komiker med det imponerende navn [Sacha Baron Cohen](#) (Cohen betyder præst på hebraisk) havde stor succes med filmen om [Borat](#), den skamløse kazakiske journalist der hængte fordomme og hykleri ud på striben på en tur gennem Amerika, under ofrenes mere eller mindre modstræbende medvirken. Det var ret morsomt, på trods af at det tit var temmelig plat.

Nu vil han gentage succesen med en ny persona, [Bruno](#), en bøsse-modejournalist som er "den bedst kendte østriger efter Hitler", der hænger fordomme og hykleri ud på striben på en tur gennem Amerika, under ofrenes mere eller mindre modstræbende medvirken. Den ser også ud til at blive morsom og muligvis endnu mere plat.

Filmene om Bruno har premiere verden over i morgen fredag, *july 10*, *this summer*, som der står i foromtalen. Men den er selvfølgelig allerede på [Twitter](#).

To små prikker: En fornemmelse af tyskhed

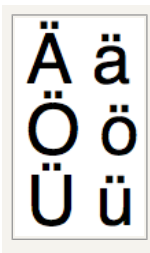
Fænomenet hedder [umlaut](#), både på tysk og engelsk. På dansk [omlyd](#), selv om vi bruger

nogle andre slags modifikationer af bogstaverne (æ og ø).

Nu er de to små prikker over *ü*, *ö* og *ä* yderst almindelige i tysk, men lige i navnet Bruno skal der ikke være nogen. Og Cohen siger da heller ikke Bryno men Bruno som man skal. Prikkerne er rent visuel udsmykning.

Cohen taler engelsk med accent i filmen, lige som han gjorde i Borat, denne gang med tyske markører som hals-r og "ich" i stedet for "I" og alle w-lyde bliver til v-lyde: *Vot should ich vear?*

Formålet med prikkerne er at give en mindelse om tyskhed, accent i skriften, så at sige. Det er lige som andre nationale stereotyper, hollændernes træsko og kyse, franskmændens alpehue og harmonika og stribede bluse. Foruden bøsseriet, selvfølgelig, ser Cohen også ud til at vælte sig i allehånde stereotyper der har med folks opfattelse af Østrig og tyskhed at gøre. Som filmplakaten antyder.

Memer og viral marketing

[Memer](#) er stumper af "betydning". Det kan være et citat, en måde at klæde sig på, nogle linjer af en sang, et logo, et synspunkt, en stump af en teori, en ceremoni, en figur i et maleri, en hændelse i en beretning, eller en hel fortælling, eller to prikker over et bogstav hvor de ikke skal være.

Memer har en uafhængig eksistens, de har deres egen dagsorden og handler på egen hånd. De bevæger sig rundt fra hjerne til hjerne, hvor de formerer sig og spreder sig fra. Et mem kan gå i stykker, så kun en del af det kopieres videre, og det kan mutere, så det nye mem er lidt (nogle gange meget) anderledes end sit ophav.

De to små prikker i Bruno har fået deres helt eget liv. De har vakt en del diskussion, og den føres steder hvor sådan en film ellers ikke ville blive omtalt. Som fx her på bloggen. Prikkerne er et effektivt mem, der transporterer sig rundt ved egen kraft, det er et vellykket eksempel på viral markedsføring hvor "kunderne" selv spreder reklamen på egen hånd.

Rockprikker og Metal-omlyd

Prikker over vokalbogstaverne har i årevis hørt til rockbands af den mere heavy og punkede slags. I den branche excelleres der med navne som: [Mötley Crüe](#), [Motörhead](#), [Hüsker Dü](#). Det er ikke meningen at disse såkaldte *rock dots* skal udtales, men det gør Mötley Crües tyske fans alligevel, når de nu kan.

Det er en almindelig fortolkning af rockprikkerne at de skal give et give et tysk, voldsomt, maskulint præg, måske lige som musikken.

Af samme grund bruger de også gerne [krøllede bogstaver](#), som vi kaldte dem i min barndom. De signalerer også tysk. Måske endda lovlig meget tysk. De "gotiske" fraktur-bogstaver er også et yndet mem i nationalkonservative og nynazistiske kredse. Ligesom runer.

Seneste sprognyheder

4/5	Sprogforskerne fandt en skat i skoven politiken.dk
27/4	Lille indsats styrker små børns sprog www.dr.dk
26/4	Lad os komme det danske 'jantekomma' til livs politiken.dk
23/4	Ud med sproget - Berlingske Mener www.b.dk
20/4	Unikt runefund i centrum af Odense videnskab.dk

4/1	John Holm, Pioneer in Linguistics, Dies at 72 www.nytimes.com
10/8	Young women, give up the vocal fry and reclaim your strong female voice www.theguardian.com
20/5	Bill Funding Native Language Programs Passes mtpr.org
17/5	Sounds Of The Pilbara II: Songs In Language finishes recording - WAM - West Australian Music wam.org.au
13/5	Seven US Senators Introduce Bill to Promote Preservation of American Indian Languages - Native News Online nativenewsonline.net

FLERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sproguseet.dk [på et større kort](#)

Mere i kategorien 'Alfabet'

En indfødt canadisk skrift: indiansk og inuktitut stavelsesskrift
 Gaddafi
 Et monument over truede alfabeter
 Runinskrifter som inte betyder någonting

Mere i kategorien 'Stavning'

Kan italienere og kinesere også være ordblinde? – Om skriftsystemer
 Overzkrit
 Korrekturlæsning – viden, talent, røntgenblik
 Er det forkert at splitte sammensatte ord?

Mere i kategorien 'Underholdning'

Na'vi
 Klingon og mutsun
 Katten og den hellige musling
 I dag når engelsk op på en million ord – vistnok

Det fortælles at Mötleÿ Crüe fik deres prikker efter inspiration fra favorittøllen Löwenbräu.

Omlyd og trema

Omlyd er ikke kun noget tysk, men tysk har hele tre: *u>ü, o>ö og a>ä*. I Europa har også svensk, norsk, færøsk, islandsk, slovakisk, samisk, finsk, estisk, ungarsk og tyrkisk et eller flere af disse omlyds-bogstaver.

I alle disse sprog "betyder" omlydstegnet – *trema* kaldes det – at lyden forskydes fra bagtungeartikulation til fortunge-, *u, o og a* forskydes til *y, ø og æ*.

(Billedet forplumres lidt af at *a* i moderne dansk selv er blevet til en fortungevokal ("det flade a"), men historisk, dengang forskydningerne fandt sted, var det en bagtungevokal, sådan som det er i så mange andre sprog.)

Rundede fortungevokaler

Rundede fortungevokaler er forholdsvis sjældne på verdensplan, men lige netop i Europa er de usædvanlig udbredte. Udover sprog med omlydsprikker er der yderligere nogle sprog i Europa der har rundede fortungevokaler, fx albansk hvor lyden *y* skrives *y* ligesom på dansk, og fransk hvor lyden skrives *u*.

Desuden er der en række uraliske, tyrkiske, mongolske og nordøstkaukasiske sprog i den europæiske del af Rusland, der har rundede fortungevokaler, men de skrives alle med kyrilliske bogstaver. I de tilfælde hvor der også findes en latinsk standard, bruger de omlyd, fx har tjetjensk både *ä, ö* og *ü* når det skrives med latinske bogstaver

Nogle få sprog, albansk og kasjubisk, bruger trema til at betyde centralisering, dvs *ë* udtales som *ə* (shwa, tryksvagt e).

Flüte og flüte

Fransk er ikke noget særlig velkendt sprog i Danmark, og det er vist ikke almindelig folkelig viden at det franske *u* udtales *y*, selv om det forekommer i almindelige ord som fx *succes*. Aflange, franskagtige brød hedder i Danmark *flute*, på fransk stavet *flüte*, men der er virkelig mange der ikke forstår hvor den y-lyd kommer fra, så de staver det hjælpsomt med to prikker. Nu giver y-udtalen mening! *Flüte* er en helt almindelig stavemåde.

Diærese

En del flere sprog har bogstaver med to prikker over, hvor det ikke drejer sig om trema, dvs fremskydning af artikulationsstedet, men om *diærese*, der betyder adskillelse. De to er grafisk fuldstændig ens, men de tjener forskellige sproglige funktioner. I Unicode er det to forskellige tegn der bare ser ens ud. I portugisisk, spansk, katalansk, fransk, hollandsk, wallisisk og sikkert flere til, bruges diærese til at angive at to vokaler efter hinanden i samme ord hører til hver sin stavelse og ikke er en diftong.

Omlyd i medierne

Alle disse prikker og andre diakritiske tegn som verdens sprog er fulde af, findes ikke på engelsk, og derfor forsvinder de ofte i nyhedsstrømmen. Fx hedder den tyrkiske præsident Gül ofte Gul i pressen. Man kan forstå at prikkerne forsvinder i engelsk, de hverken kender dem eller kan udtale en rundet fortungevokal. Men det bliver jo lidt absurd at de også forsvinder i dansk der både kender dem og kan udtale dem.

Men faktisk er dette internationale anti-diakritiske tegn-pres så stort at den tyrkiske avis **Hürriyet** fx også selv fjerner prikkerne i deres engelske webudgave. Her hedder præsident Gül også Gul. Endog avisens eget navn Hürriyet mister prikkerne: Hurriyet.

Det bliver måske bedre

I de senere år har nettet fået nemmere ved at håndtere de mange bogstaver med diakritiske tegn, foruden andre alfabeter, og derfor bliver korrekte stavninger mere og mere udbredt.

Det vil formentlig også brede sig til pressen. En af de ansvarlige for hvordan den britiske avis The Guardian skriver udenlandske navne, David Marsh, **skriver** at avisen har en forpligtelse til at stave navne korrekt fordi den i dag har mange millioner internationale læsere.

Underholdningsindustrien er spydspids

Hvor nyhedernes personer og steder kan have svært ved at få bevaret deres prikker og streger, går det meget

Mest yderliggående er man – som så ofte – i Finland: Der har de et 'ultimate über death metal'-band der hedder "Ümlaut"!

Det amerikanske punkband Hüsker Dü har taget sit navn fra et efter sigende dansk brætspil ved navn Hüsker Dü. Dette spil skulle angiveligt være udgivet i halvtredserne hvor jeg var dreng og spillede mange spil, men jeg har nu aldrig hørt om det.

Den tysk-tyrkiske satiriker Osman Engin har udnyttet sine to sprogs overflod af 'ü' er i bogen 'Dütschlünd, Dütschlünd übür üllüs'!

Nye kommentarer

Arturo til Hebraisk: Et genoplivet sprog eller et nyt sprog?

Yunus til Two Turkish Loanwords in Swedish

Sonstige til Den Danske Ordbog på nettet

Mads Haupt til Er det forkert at splitte sammensatte ord?

Monica Scheuer til Jødiske efternavne

jane til Jødiske efternavne

InglêS til Sprogene i Mozambique

Birgit Eggert til Hvad er der blevet af Maren?

Grethe Movsing til Hvad er der blevet af Maren?

Henrik Klindt-Jensen til Ded borriñholska måled

Artikler om

aktuelle sprog Alfabeter Anmeldelser arabisk

Biblen bogstaver børn Danmark Dansk Dialekter

engelsk esperanto Formidling fransk identitet

konsonanter Medier modersmål Musik Navne norsk Ord

ordbøger ordforråd oversættelse Plansprog religion

romanske sprog russisk Sjov skriftsprog sprogdød Sproggeografi

sprogkort Sprogpolitik sprogteknologi

svensk truede sprog tv tyrkisk tysk Udtale

Underholdning video vokaler

Arkiv	Resources
januar 2015	Ethnologue: Languages of the World
december 2014	Forvo – All the Words in the World. Pronounced.
november 2014	LL-Map: Language and Location
maj 2014	Minority Rights Group
marts 2014	Omniplot. Writing Systems and Languages of the World
februar 2014	UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger
oktober 2013	World Atlas of Linguistic Structures (WALS)
august 2013	
marts 2013	
januar 2013	
december 2012	
november 2012	
oktober 2012	
september 2012	
juli 2012	
juni 2012	
maj 2012	
april 2012	
marts 2012	
februar 2012	
januar 2012	
december 2011	
november 2011	
oktober 2011	
september 2011	
august 2011	
juli 2011	
juni 2011	
maj 2011	
april 2011	
marts 2011	
februar 2011	
januar 2011	
december 2010	
november 2010	
oktober 2010	

Resurser
Bogstavlyd
Dansk sprognavn
Den danske ordbog
Dialekt.dk
dk.kultur.sprog
Korpus.dk
Nye ord i dansk på nettet (NOID)
Ordbog over det danske sprog
Ordnet. Dansk sprog i ordbøger og korpus
Sproget.dk
Svenska Akademien
Ø (Schwa.dk)

nemmere for underholdningsindustrien og reklamebranchen. Her er pointen markedsføring og så er omhuen tilsyneladende større.

I tilfældet Brūno medgiver the Guardians style editor at avisen staver det med prikker i den trykte avis, men uden prikker i netudgaven. Den angivelige årsag er at folk ikke kan stave disse fremmede navne korrekt. Så hvis de søger på 'Bruno' så ville de ikke finde the Guardians sider hvis det der var stavet 'Brūno'.

Det har måske været rigtigt, men det er det ikke mere. Søgmaskinerne udvikler hele tiden deres beregninger og statistiske "erfaringer" og forsøger til stadighed at levere de søgeresultater som søgeren leder efter, ikke nødvendigvis dem han har fået (fejlstavet sig frem til.

Så Google giver bade resultater med *u* og *ü* i en køn pærevælling, både når man søger på 'Bruno' og på 'Brūno'. Jeg kunne ikke sådan lige få dem skilt ud og se hvad der var hyppigst. Som søgeord giver de to forskellige søgeresultater, men de er blandet i begge tilfælde.

Læs også:

- 1. [Bogstavers energier](#) Pyramiderne ved Gizeh i dramatisk belysning. Fund tyder på at de gamle ægyptere også dyrkede numerologi. Navne har altid været sammensat af bogstaver, og vi har altid, uanset hvor langt...
- 2. [Kiribati](#) Verdenshavenes vandstand stiger. Det skyldes som bekendt dels at den globale opvarmning smelter verdens is, dels at vand fylder mere jo varmere det bliver. Nogle steder kan de allerede mærke...
- 3. [Na'vi](#) I filmen Avatar har heltene deres eget særlige sprog, na'vi. Her taler heltinden, hovedgedatteren Neytiri, med en plante. Na'vi blev skabt af lingvisten Paul Frommer. Der findes et interview med...
- 4. [Ordmaleren Tolkien](#) Man kenuva fána kirya métime hrestallo kira i fairi néke ringa súmaryasse ve malwi yalmié? Hvem skal se et hvidt skib forlade den sidste strand, de blege ånder i dets...

Tagget med: Alfabeter, bogstaver, diakritiske tegn, diærese, film, fransk, memmer, Navne, Stavning, trema, tyrkisk, tyrkiske sprog, tysk, Udtale, Underholdning, vokaler, Østrig

9 kommentarer

Bjørn A. Bojesen

9. juli 2009 • 08:55

Der er mange engelske ord med diakritika, fx café, naïve. Men de fleste af dem (alle?) kan også skrives uden.

Svar

inga johanson

13. juli 2009 • 06:12

Och när gör Cohen eller någon annan dessa bokstäver populära:

ĉ ĝ ĥ ĵ ŝ ŭ

Svar

Hartmut Haberland

28. april 2011 • 18:16

Du har ret: det er svært at skrive esperanto på en almindelig skrivemaskine.

Svar

Jens S. Larsen

4. maj 2011 • 15:42

Næh, man kan let erstatte det med accent aigu (´), som findes (fandtes) på de fleste danske skrivemaskiner. Det var dog ikke usædvanligt at bruge trema (¨) og så tilføje det helt rigtige overtegn i hånden bagefter, hvis der var tale om noget der skulle trykkes i offset.

Svar

september 2010

juni 2010

maj 2010

april 2010

marts 2010

februar 2010

januar 2010

december 2009

november 2009

oktober 2009

september 2009

august 2009

juli 2009

juni 2009

maj 2009

april 2009

marts 2009

Niels Danielsen

18. juli 2009 • 21:34

De danske medier har nu også problemer. Som regel ikke med umlaut eller accent aigu/grave, men med stort set alle andre diakritika. Tænk bare på f.eks. Lech Wałęsa, Nicolae Ceaușescu eller Recep Tayyip Erdoğan – hvornår har de været stavet korrekt i en dansk avis? Udvalget af tegn på tastaturet er nok på de fleste sprog afgørende for hvor langt man gider strække sig med hensyn til fremmede sprog. Internettet har gjort det muligt at undersøge den korrekte stavning af stort set alle navne, så vi mangler vel bare at det bliver en journalistisk vane. Et stort problem er jo nok at mange internationale nyheder først tygges af engelske munde inden de når danskere, hvorfor eventuelle vanskelige tegn når at forsvinde inden navnet bliver kendt her. Akkurat som når danske medier hårdnakket holder fast i engelske translitterationer som "al Qaeda", "Osama bin Laden" eller "Tchaikovsky", skønt der findes danske standarder der langt mere præcist hjælper danske munde på vej til ret udtale.

Midlet til bedring: Større nysgerrighed over for den sproglige mangfoldighed!

Så tak til sprogmuseet for at befordre den!

Svar

Hartmut Haberland

28. april 2011 • 18:14

@ "De "gotiske" fraktur-bogstaver er også et yndet mem i nationalkonservative og nynazistiske kredse. Ligesom runer."

Korrekt, men ironisk nok hadede Adolf Hitler de krøllede bogstaver, kaldte dem til sidst for jødebogstaver (noget som der slet ikke eksisterer noget historisk belæg for) og fik dem til sidst forbudt ... Allerede i 1934 havde han forberedt dette i en tale i den tyske Rigsdag:

"Eure vermeintliche gotische Verinnerlichung passt schlecht in das Zeitalter von Stahl und Eisen, Glas und Beton, von Frauenschönheit und Männerkraft, von hochgehobenem Haupt und trotzigem Sinn ... Unsere Sprache wird in hundert Jahren die europäische Sprache sein. Die Länder des Ostens, des Nordens wie des Westens werden, um sich mit uns verständigen zu können, unsere Sprache lernen. Die Voraussetzung dafür:

An die Stelle der gotisch genannten Schrift tritt die Schrift, welche wir bisher die lateinische nannten [...]"

Men det ved nynazisterne selvfølgelig ikke noget om.

(Kilde: wikipedia, <http://de.wikipedia.org/wiki/Antiqua-Fraktur-Streit>)

Svar

Ole Stig Andersen

29. april 2011 • 02:28

Ole Klitgaard beskriver nazisternes skiftende politik for krøllede bogstaver i artiklen om "Jødebogstaver", <http://sprogmuseet.dk/typografi/%C3%BBdebogstaver/>

Svar

Trackbacks

1. [En översättares funderingar](#)
2. [Kunskapsbloggen » Blog Archive » Exotiska bokstavsprickar](#)

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.